Мунько Анна Юріївна,
кандидат наук з державного управління, доцент,
доцент кафедри менеджменту,
публічного управління та адміністрування;
Дніпровський державний аграрно-економічний університет

МАКРОПРУДЕНЦІЙНІ ТА ФІСКАЛЬНІ ІНСТРУМЕНТИ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ: СВІТОВИЙ ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Розвинені економіки опираються на багаторівневу систему інструментів, що поєднує макропруденційні механізми, фіскальні буфери та інструменти управління державним боргом, розвинутий набір інструментів ліквідності й механізмів реструктуризації, стійку інфраструктуру платіжних і розрахункових систем, системи страхування депозитів і порядку банкрутства з чіткими правилами упорядкованої ліквідації, а також комплекс заходів кібербезпеки і операційної стійкості.

Ключовим для запобігання виникненню системних ризиків є ефективна макропруденційна політика, що використовує комбіновані інструменти, як-от вимоги до капіталу й капіталових буферів, контрциклічні буфери, обмеження співвідношення кредит/вартість активу (LTV), нормативи платоспроможності банків для ризиків ліквідності і концентрації, а також макропруденційні вимоги до фінансових посередників поза банківським сектором.

Емпіричні дослідження та огляди практики свідчать про позитивний вплив таких заходів на стійкість фінансової системи при одночасному зниженні циклічності кредитування, проте їх ефективність залежить від якості нагляду та координованості з монетарною і фіскальною політикою [2].

Фіскальні інструменти фінансової безпеки в розвинених державах включають наявність «фіскальних простінів» і правил, що обмежують надмірну циклічність бюджетної політики, механізми автоматичного стабілізатора та накопичувальні фонди (sovereign wealth funds, stabilization funds) для перерозподілу надходжень у періоди надзвичайних шоків; такі інструменти дозволяють зменшити вразливість до зовнішніх шоків і підтримувати доступ держави до ринків запозичень за сприятливіших умов. Водночас на тлі зростання сукупного боргу глобальні стратегії управління державним боргом підкреслюють важливість диверсифікації джерел фінансування, подовження середнього терміну погашення та активного менеджменту ризиків рефінансування як складових фінансово-економічної безпеки [4;6].

Ліквідні механізми центральних банків і системи «lender-of-last-resort», включно з чіткими правилами доступу до тимчасової ліквідності, квазі-фіскальними інструментами підтримки ринку у випадку криз, механізмами обміну цінними паперами та спроможністю до форвардного надання ліквідності,

є критичними для гасіння паніки та запобігання хвилеподібному поширенню банківських невдач. У поєднанні з рамками щодо вирішень це дозволяє мінімізувати фіскальні витрати і звести до мінімуму переривання надання фінансових послуг населенню й бізнесу.

Сучасні підходи до операційної і кібернетичної стійкості фінансового сектора включають стандартизовані процедури звітування про інциденти, регулярні «стрес-тести» на цифрові ризики, вимоги до управління ІТ-постачальниками і сценарії відновлення після інцидентів. Міжнародні огляди останніх років показують, що кібератаки становлять дедалі більшу загрозу макрофінансовій стабільності, тому практики регуляторів у розвинених юрисдикціях орієнтуються на поєднання наглядового підходу з механізмами публічно-приватної координації [3; 5].

Окрему роль відіграють інструменти сприяння фінансовій інклюзії і розбудови фінансового ринку капіталу як механізми диверсифікації джерел фінансування та підвищення стійкості господарських агентів; програми страхування кредитних ризиків для малих суб'єктів підприємництва, дерегуляторні ініціативи для розвитку ринку корпоративних та муніципальних облігацій, а також податкова й інституційна підтримка розвитку ринків капіталу. Усе це знижує залежність економіки від короткострокових зовнішніх запозичень і підвищує загальну маневреність політик у кризових умовах.

Методологічно важливою складовою є система раннього попередження на основі консолідованої звітності та інтегрованого наглядового аналізу (включно з використанням сучасних аналітичних підходів і великих даних) для оперативного і передбачуваного реагування регуляторів на накопичення системних ризиків. Міжінституційна координація (центральний банк, міністерство фінансів, регулятор ринку цінних паперів, антимонопольні органи) та прозора система взаємного інформування є базою для скоординованої політики.

Практичні шляхи впровадження перерахованих інструментів в Україні потребують поетапного та контекстно чутливого підходу. *По-перше*, необхідно формально закріпити макропруденційну рамку на законодавчому рівні з чітким розподілом повноважень і механізмів координації між Національним банком України, Міністерством фінансів України і іншими регуляторами, запровадити контрциклічні буфери та правила прозорого їх уведення та скасування. *По-друге*, слід побудувати фіскальний буфер та механізми управління державним боргом, які передбачають стратегічне накопичення резервів або створення стабілізаційного фонду, удосконалити менеджмент боргових портфелів шляхом подовження строків запозичень і диверсифікації інвесторської бази. *По-третє*, варто посилити нагляд за кібербезпекою у фінансовому секторі [1] через стандартизовані вимоги до політик ІТ-ризиків, обов'язкове звітування про інциденти, регулярні сценарні перевірки і централізовані засоби координації під час великих атак, а також розвивати внутрішній ринок кіберпослуг і

компетенцій. *По-четверте*, доцільно розвивати інфраструктуру ринків капіталу та інструменти, що сприяють фінансовій інклюзії (гарантії кредитів малих суб'єктів підприємництва, стимулювання локального інвестування), щоб зменшити зовнішню вразливість і підвищити стійкість фінансування реального сектору. *По-п'яте*, слід впровадити сучасні механізми ліквідності центрального банку з чіткими умовами доступу й прозорими процедурами реструктуризації та ліквідації фінансових установ, щоб мінімізувати фіскальні ризики під час криз. *По-шосте*, потрібно інвестувати в системи раннього попередження, підвищити якість даних держорганів і інтегрувати моделі стрес-тестування, включно з оцінкою кліматичних і цифрових ризиків, оскільки трансфер ризиків через кліматичні та технологічні шоки збільшує ймовірність системних подій.

Усі вищезазначені заходи мають супроводжуватися підвищенням прозорості державних фінансів, регулярним публічним обговоренням стратегій фінансової безпеки та поступовим нарощуванням експертиз у спроможних інституціях через міжнародну технічну допомогу й обмін найкращими практиками з міжнародними організаціями. Прагматична послідовність, орієнтована на укріплення інституційних рамок і нарощування оперативних спроможностей, дозволить Україні адаптувати перевірені інструменти фінансово-економічної безпеки до її наслідків війни, структурних викликів та інтеграції в європейські ринки.

Фінансово-економічна безпека у розвинених країнах ґрунтується на комплексному використанні макропруденційних, фіскальних, боргових, інституційних та технологічних інструментів, які діють синергійно, створюючи багаторівневу систему захисту від криз і шоків. Їхня ефективність підтверджується досвідом країн ЄС, США та інших економік із розвиненими ринками, де поєднання стабілізаційних фондів, механізмів раннього попередження, стійких платіжних інфраструктур і цифрової безпеки мінімізує системні ризики. Для України критично важливо не лише формально імплементувати ці інструменти, а й вибудувати інституційну спроможність їх застосування, що вимагає законодавчої конкретизації, прозорості та політичної узгодженості.

Список використаних джерел

1. Мунько А.Ю. Кібербезпека як складник політики фінансової безпеки держави. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування. 2023. № 7. DOI: https://doi.org/10.54929/2786-5746-2023-7-02-09.

2. Arakelyan M., Gersl A., Schindler M. Macroprudential Policies and Capital Controls Over Financial Cycles. IMF Working Paper. WP/23/171. 2023. URL: https://www.imf.org/-/media/Files/Publications/WP/2023/English/wpiea2023171-print-pdf.ashx.

3. Cyber risk: a growing concern for macrofinancial stability. Global Financial Stability Report. IMF, 2024. 26 p.

4. Global Debt Report 2024: Bond Markets in a High-Debt Environment / OECD. Paris : OECD Publishing, 2024.150 c.

5. Kryshtanovych M., Storozhev R., Malyshev K., Munko A., Khokhba O. State Management of the Development of National Cybersecurity Systems. IJCSNS. International Journal of Computer Science and Network Security. 2022. Vol. 22 № 5 pp. 11-16. DOI: https://doi.org/10.22937/IJCSNS.2022.22.5.3.

6. OECD Economic Outlook, Volume 2023 Issue 2 / OECD. Paris : OECD Publishing, 2023. 150 c.

Назарова Тетяна Василівна,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку і фінансів;
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

ФІЛОСОФСЬКІ ТА СИСТЕМНІ ЗАСАДИ ХОЛІСТИЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Сучасний етап розвитку фінансового менеджменту характеризується необхідністю переходу від фрагментарних підходів до цілісного сприйняття фінансових процесів, що актуалізує впровадження холістичної парадигми в систему управління фінансами підприємств та фінансових установ. Високий рівень невизначеності зовнішнього середовища, посилення взаємозв'язків між різними сегментами фінансової системи та зростаюча складність фінансових інструментів формують об'єктивні передумови для застосування холістичного підходу, який дозволяє розглядати фінансову систему як єдине ціле, де всі елементи перебувають у тісній взаємодії та взаємовпливі.

Філософські засади холістичного управління фінансами беруть свій початок від давньогрецької філософії, зокрема від ідей Геракліта, який у V столітті до нашої ери стверджував принцип єдності всього сущого, формулюючи його як "з одного – все, із усього – одне". Платон розвинув цю концепцію, визначаючи ціле як ідеальну єдність, що не містить внутрішніх суперечностей, і наголошуючи, що ціле складається з необмеженої кількості елементів, проте не є їх простою арифметичною сумою. Формальне введення терміна "холізм" у науковий обіг здійснив південноафриканський філософ Ян Смутс у 1926 році в роботі "Еволюція особистості", сформулювавши ключовий онтологічний принцип, згідно з яким ціле завжди є чимось більшим, ніж проста сума його частин. Цей принцип набуває особливого значення у фінансовому менеджменті, оскільки фінансова система підприємства демонструє емерджентні властивості,